

TÜRKİYE’DE ÇEVRESEL DAVRANIŞ KONUSUNDA YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZ ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ

AN ANALYSIS OF GRADUATE THESIS STUDIES ON ENVIRONMENTAL
BEHAVIOR IN TÜRKİYE

Dr. Ali ÇETİNER

MEB, cetinali70@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9129-0263>

Engin ERDAL

MEB, enginhoca14@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8748-1016>

Nadiye Derya ERDAL

MEB, derya.engin.ceren@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0599-2531>

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, çevresel davranış ile ilgili yapılmış olan lisansüstü tezleri incelemektir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın verileri doküman inceleme tekniği ile toplanmıştır. Araştırmada incelenen tezlere Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi aracılığıyla erişilmiştir. ‘Çevresel davranış’ anahtar kelimesiyle arama yapılmıştır. Çevresel davranış ile ilgili 14 lisansüstü tez çalışmaya dâhil edilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen tezler, yıl, tez türü, hazırlandığı üniversite, enstitü, anabilim dalı, yazarların cinsiyeti, danışmanların unvanları, kullanılan yöntem, veri toplama araçları, veri analiz teknikleri, örneklem grupları, dili, konu alanları, anahtar kelimeler ve sayfa sayıları açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda, çevresel davranış ile ilgili tezlerin sınırlı olduğu, doktora türünde tez çalışmasının olmadığı, daha çok nicel yöntemlerin kullanıldığı, tez danışmanlarının çoğunluğunun Prof. Dr. unvanına sahip olduğu, çalışmaların en çok Kastamonu Üniversitesi’nde yapıldığı, araştırmaların daha çok kadın araştırmacılar tarafından yapıldığı, 2022 ve 2023 yıllarında tez sayısının arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca tezlerin en çok eğitim bilimleri enstitüsünde yapıldığı, tezlerin en çok temel eğitim ana bilim dalında hazırlandığı, veri toplama aracı olarak en çok ölçeklerin kullanıldığı, analiz tekniklerinde en çok t-testi kullanıldığı, örneklem grubunu en çok üniversite öğrencilerinin oluşturduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına dayanılarak, özellikle doktora türünde olmak üzere daha fazla sayıda tez çalışması yapılmalıdır. Çevresel davranış konusunda nitel yöntemlerin de kullanıldığı tezler hazırlanmalıdır. Çevresel davranış konusunda hazırlanacak tezlerde örneklem grupları, veri toplama araçları ve kullanılan analiz teknikleri çeşitlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Çevresel davranış, çevre eğitimi, çevre, tez inceleme.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the postgraduate theses on environmental behavior. Qualitative research method was used in the study. The data of the study were collected by document analysis technique. The theses examined in the study were accessed through the National Thesis Center of the Council of Higher Education. A search was made with the keyword 'environmental behavior'. Fourteen postgraduate theses on environmental behavior were included in the study. The theses included in the study were examined in terms of year, thesis type, university, institute, department, gender of authors, titles of advisors, methods used, data collection tools, data analysis techniques, sample groups, language, subject areas, keywords and number of pages. As a result of the research, it was determined that theses on environmental behavior were limited, there were no doctoral theses,

quantitative methods were mostly used, the majority of thesis advisors had the title of Prof. Dr., the studies were mostly conducted at Kastamonu University, the researches were mostly conducted by female researchers, and the number of theses increased in 2022 and 2023. In addition, it was determined that most of the theses were conducted in the institute of educational sciences, most of the theses were prepared in the main branch of basic education, most of the data collection tools were scales, most of the analysis techniques were t-tests, and most of the sample group consisted of university students. Based on the results of the research, more thesis studies, especially doctoral theses, should be conducted. Theses on environmental behavior in which qualitative methods are also used should be prepared. Sample groups, data collection tools and analysis techniques used in theses on environmental behavior should be diversified.

Keywords: Environmental behavior, environmental education, environment, thesis review

1.GİRİŞ

Son yıllarda tüm dünyada çevre sorunları giderek artmaktadır. Sanayileşmenin hız kazanması, nüfusun giderek artması, doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi çevre problemlerinin temel nedenlerindedir. Günümüzün başlıca çevre sorunlarının, küresel ısınma, çölleşme, kuraklık, ozon tabakasının incelmeye, asit yağmurları, toprak kirliliği, çarpık kentleşme olduğunu söyleyebiliriz (Türkmen, 2008). Yaşanan çevre sorunlarından dolayı tüm dünya büyük bir tehdit altındadır. Bu olumsuz durumun ortadan kaldırılması ya da mümkün olduğu kadar giderilebilmesi bazı önlemler alınmasına bağlıdır. Öncelikle insanlar çevreye karşı olumlu davranışlar sergilemelidir. Erten (2006), çevre sorunlarının çözülebilmesi ancak insan davranışlarının düzeltilmesiyle mümkün olacaktır. Çünkü çevre, en fazla insanlardan zarar görmektedir. İnsanların davranış şekilleri, alışkanlıkları ve bazı düşünceleri çevre sorunlarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Teksöz, Şahin ve Ertepinar, 2010). Çevresel sorunların neredeyse tamamı insan kaynaklı olduğuna göre bu sorunların giderilebilmesi insan davranışlarının ve tercihlerinin, çevreci bir anlayışa ve çevreci davranışlara dönüştürülmesiyle gerçekleşebilir (Kılıç, 2022). Bundan dolayı çevresel davranış çevrenin korunması açısından çok önemli bir nokta olarak değerlendirilmektedir.

Çevre

Çevre, insan faaliyetleri ve canlılar üzerinde belirli sürede çeşitli etkilerde bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ya da toplumsal etkenlerin toplamıdır (Keleş ve Hamamcı, 2005). Çevre, canlıların etkiledikleri ve etkilendikleri yaşama ortamlardır. Bir canlının çevresi, biyolojik, sosyolojik, kültürel, ekonomik olarak faaliyetlerini devam ettirdiği ve her türlü ihtiyaçlarını karşıladığı yerdir (Yıldız vd., 2005).

Çevre, canlı ve cansız varlıklardan oluşmaktadır. Çevrenin varlığının sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi canlı ve cansız varlıkların dengeli ve uyumlu etkileşimine bağlıdır. Bu unsurlardan herhangi birine müdahale edilmesi ya da uyumun bozulması çevrenin işleyişinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir (Ünalın, 2018).

Çevre, insanların sosyal fiziksel faaliyetlerinin tamamını devam ettirebilmesi için ihtiyaç duyduğu ortamdır. Çevre, insanların hayatlarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için vazgeçilmez bir unsurdur. İnsanların etkileşimde bulunduğu çevre ile uyum içinde olmaları gerekmektedir. Bu uyumun sağlanabilmesi için insanların çevreye karşı olumsuz etkilerinin azaltılması gerekmektedir (Kaygısız, Benzer ve Eren, 2019). Bu noktada insanların

çevreye karşı davranışlarının iyileştirilmesinin gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Erten (2005) bu durumu şöyle özetlemektedir; bireylerin çevre bilincine sahip olması, çevresel tutumlarının ve bilgilerinin yüksek olması çevreye karşı faydalı davranışlar gösterebilmeleri için yeterli olmamaktadır. Benzer şekilde Şüyün (2010), çevre eğitiminde bireylerin çevre konusunda bilgilendirilmelerinin yanında çevreyle ilgili becerilerinin artırılması ve çevresel konularda gönüllü katılım gösterebilmelerinin amaçlandığını belirtmektedir.

Çevresel Davranış

Çevreyi korumak ve çevre sorunlarını çözebilmek için sunulan önerilerin en başında tüm toplumu kapsayan etkili bir çevre eğitimi gelmektedir. Çevre eğitimi, toplumsal olarak çevre bilincinin geliştirilmesi, çevreye karşı duyarlı, olumlu davranışların edinilmesi, tarihi, kültürel, doğal değerlerin korunması, çevre ile ilgili faaliyetlere gönüllü katılım sağlanması, çevreyle ilgili etkinliklerde aktif görev alması olarak ifade edilebilir (www.csb.gov.tr). Bu tanımda da olduğu gibi çevre konulu çalışmalarda çevreye karşı olumlu davranış göstermenin önemi vurgulanmaktadır. Erten (2005), çevreye yararlı davranışları tanımlarken, '*çevreyi korumak amacıyla gösterilen gerçek davranışlardır*' ifadelerini kullanmaktadır.

Bireylerin çevreyi koruyabilmeleri için, çevrenin toplum açısından öneminin bilincinde olmaları, bunun sorumluluğunu taşıyan bir vicdanla hareket etmeleri gerekmektedir. Bu içsel görev ve sorumluluk olumlu davranışlara dönüştürülebilirse çevrenin korunması adına önemli bir adım atılmış olabilir. Olumlu davranış ile ifade edilen insanın kendisi dışında tüm doğa ve doğa unsurları ile nasıl etkileşimde bulunacağıdır (Ağbuğa, 2016).

İnsanların çevreye karşı yararlı davranışları ve zararlı davranışları çevre üzerinde bir etki oluşturmaktadır. İnsanların bu etkiyi meydana getiren tüm fiilleri çevresel davranış olarak adlandırılabilir (Süllü & Engin, 2024). Bireylerin, grupların veya toplumların ortaya koydukları eylemler veya faaliyetler doğal çevreye etkilerinin olduğu gibi bir ekosisteme, bu ekosistemin bir parçasına, biyosferin bir bölümüne, çevreyi oluşturan canlı ya da cansız nesnelere de olabilmektedir (Atasoy, 2005).

Çevresel davranışların kazanılmasında en önemli nokta bireysel düzeydeki çevre davranışlarının toplumsal düzeyde olumlu çevresel değişikliklere yol açabileceği bilincinde olmaktır. Her birey bilinçli ve sorumlu davrandığı takdirde toplumsal olarak sürdürülebilir bir performans oluşacaktır (Eilam ve Trop, 2012).

Tüm insanların ve gelecek nesillerin daha sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri için doğayı korumak, kaynakları bilinçli kullanmak, geri dönüşüme önem vermek, enerji tasarrufu sağlamak, bilinçli tüketim yapmak, çevre dostu davranışlarda bulunmak günümüzde bir zorunluluk haline gelmiştir. Çünkü yaşadığımız Dünya giderek daha fazla tahribata uğramaktadır. Çevreye yıkıcı davranışlardan kaçınıp yapıcı davranışlarda bulunmak bu açıdan oldukça elzemdir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, Türkiye'de çevresel davranış ile ilgili lisansüstü tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmanın sonuçları ile Türkiye'de çevresel davranış konusunda yapılan lisansüstü tezlerin yönelimleri belirlenerek araştırmacılara bu konuda bilgiler verilmiştir. Ayrıca bu çalışma ile gelecekte yapılacak olan çevresel davranış ile ilgili çalışmalara genel bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır. Belirlenen bu amaç doğrultusunda aşağıda sunulan sorulara cevap aranmıştır. Çevresel davranışla ilgili yapılan lisansüstü tezlerin;

- Tez türüne göre dağılımı ne şekildedir?
- Yazarın cinsiyetine göre dağılımı ne şekildedir.
- Üniversitelere göre dağılımı ne şekildedir?
- Yıllara göre dağılımı ne şekildedir?
- Enstitüye göre dağılımı ne şekildedir?
- Anabilim dalına göre dağılımı ne şekildedir?
- Danışman unvanına göre dağılımı ne şekildedir?
- Kullanılan yöntemlere göre dağılımı ne şekildedir?
- Veri toplama araçlarına göre dağılımı ne şekildedir?
- Veri analiz yöntemlerine göre dağılımı ne şekildedir?
- Örneklem gruplarına göre dağılımı ne şekildedir?
- Hazırlanmış dile göre dağılımı ne şekildedir?
- Konu alanlarına göre dağılımı ne şekildedir?
- Kullanılan anahtar kelimelere göre dağılımı ne şekildedir?
- Sayfa sayılarına göre dağılımı ne şekildedir?

Yukarıda ifade edilen amaçlar çerçevesinde gerçekleştirilen araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir:

- Bu araştırma çevresel davranış ile ilgili Türkiye’de yapılan tezler ile sınırlıdır.
- Bu araştırma Y.Ö.K Ulusal Tez Merkezine ait veri tabanında yer alan erişime açık lisansüstü tez çalışmaları ile sınırlıdır.

2.YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi çerçevesinde doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, yapılacak çalışma ile ilgili olan kayıt ve belgelere ulaşarak belirli kurallar ve sistemler çerçevesinde kodlanarak incelenmesidir (Çepni, 2007). Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgileri içeren tüm yazılı materyallerin analiz edilmesini kapsamaktadır. (Şimşek ve Yıldırım, 2016). Doküman analizi, araştırmalarda tek başına kullanılabileceği gibi pekiştirici bir yöntem olarak da kullanılabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Dâhil Edilme ve Hariç Tutulma Kriterleri

- Araştırmada yıl sınırlaması yapılmamıştır.
- Araştırmaya Türkçe ve İngilizce tezlerin tamamı dâhil edilmiştir.
- Sadece izinli tezler araştırmaya dâhil edilmiştir.
- Konu bakımından sadece çevresel davranış ile ilgili tezler araştırmaya dâhil edilmiştir. Yukarıda belirtilen dâhil edilme kriterlerini karşılamayan tüm çalışmalar araştırmada hariç tutulmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi Süreci

Bu çalışmanın verileri Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi web sayfasındaki “detaylı tarama” kısmının “tez adı” başlığına “çevresel davranış” anahtar kelimesi yazılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda toplam 14 teze ulaşılmıştır. Tezlerin tamamı yüksek lisans tezi olup doktora tezine ulaşamamıştır. Elde edilen tezler ‘tez inceleme formu’ kullanılarak incelenmiştir. Tez inceleme formu Ek 2’de yer almaktadır.

Geçerlik güvenilirlik

Araştırmada geçerlilik ve güvenilirliği sağlamak için çalışmanın amacı, önemi ve araştırma soruları açık ve net bir biçimde ifade edilmiştir. Konuyla ilgili ulaşılabilen çalışmaların sayısı, araştırmaya dâhil edilebilme ve hariç tutulma kriterleri açıkça belirtilmiştir. Çalışmaya dâhil edilen tezler EK 1’de sunulmuştur. Çalışmaların daha kolay anlaşılabilmesi için tablolar ile gösterim sağlanmıştır. Geçerliliği sağlamak amacıyla gerekli uzman görüşlerine başvurulmuştur.

3.BULGULAR

Çevresel davranış ile ilgili tezler türlerine, yazarların cinsiyetine, hazırlandıkları üniversitelere, hazırlandıkları yıllara, enstitülere, ana bilim dallarına, danışmanların unvanlarına, kullanılan yöntemlere, veri toplama araçlarına, veri analiz tekniklerine, örneklem gruplarına, dillere, konu alanlarına, anahtar kelimelere ve sayfa sayılarına göre incelenmiş ve ulaşılan bulgular bu başlık altında verilmiştir.

Tablo 1. Tez çalışmalarının türüne göre dağılımı

Tez türü	f	%
Yüksek lisans	14	100
Doktora	0	0
Toplam	14	100

Çevresel davranış konusunda yayımlanan tezlerin türlerine göre dağılımı Tablo 1’de verilmiştir. Tablo 1’e göre yayımlanan tezlerin %100’ünün yüksek lisans, %0’ının ise doktora türünde olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Tez çalışmalarının yazarlarının cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kadın	8	57.2
Erkek	6	42.8
Toplam	14	100

Çevresel davranış üzerine yayımlanan tezlerin yazarlarının cinsiyete göre dağılımı Tablo 2’de verilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde kadın yazarların (%57.2) erkek yazarlardan (%42.8) fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Tez çalışmalarının üniversitelere göre dağılımı

Üniversiteler	f	%
Kastamonu Üniversitesi	3	21.42
Ege Üniversitesi	2	14.28
Necmettin Erbakan Üniversitesi	1	7.14
Mersin Üniversitesi	1	7.14
Sakarya Üniversitesi	1	7.14
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	1	7.14

Yeditepe Üniversitesi	1	7.14
İstanbul Aydın Üniversitesi	1	7.14
Gazi Üniversitesi	1	7.14
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	1	7.14
Yozgat Bozok Üniversitesi	1	7.14
Toplam	14	100

Çevresel davranış ile ilgili tez çalışmalarının hazırlandığı üniversitelere göre dağılımı Tablo 3'te verilmiştir. Tablo 3 incelendiğinde en çok tez çalışmalarının Kastamonu Üniversitesi'nde (%21.42) ve Ege Üniversitesi'nde (14.28) yürütüldüğü görülmektedir.

Tablo 4. Tez çalışmalarının yıllara göre dağılımı

Yıllar	f	%
2013	1	7.14
2016	1	7.14
2017	1	7.14
2019	2	14.28
2021	2	14.28
2022	3	21.42
2023	3	21.42
2024	1	7.14
Toplam	14	100

Çevresel davranış ile ilgili tez çalışmalarının yayımlandıkları yıllara göre dağılımı Tablo 4'te verilmiştir. Tablo 4 incelendiğinde çalışmaların en fazla 2023 (%21.42), 2022 (%21.42), 2021 (%14.28), 2019(14.28) yıllarında yapıldığı görülmektedir. Ayrıca 2013 (%7.14), 2016 (7.14), 2017(7.14), 2024(7.14) yıllarında da tez çalışmalarının yapılmasına rağmen 2014, 2015, 2018, 2020 yıllarında tez çalışmalarına rastlanamamıştır.

Tablo 5. Tez çalışmalarının enstitülere göre dağılımı

Enstitüler	f	%
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	6	42.85
Sosyal Bilimler Enstitüsü	4	28.57
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	2	14.28
Fen Bilimleri Enstitüsü	1	7.14
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	1	7.14
Toplam	14	100

Çevresel davranış ile ilgili tez çalışmalarının enstitülere göre dağılımı Tablo 5'te verilmiştir. Tablo 5 incelendiğinde tez çalışmalarının eğitim bilimleri enstitüsünde (%42.85), sosyal bilimler enstitüsünde (%28.57), lisansüstü eğitim enstitüsünde (14.28), fen bilimleri enstitüsünde (%7.14) ve sağlık bilimleri enstitüsünde (7.14) hazırlandıkları görülmektedir.

Tablo 6. Tez çalışmalarının anabilim dallarına göre dağılımı

Ana bilim dalları	f	%
Temel Eğitim Ana Bilim Dalı	5	35.71
Matematik ve Fen Bilimleri Ana Bilim Dalı	3	21.42
İlköğretim Ana Bilim Dalı	2	14.28
Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı	2	14.28
Çevre Bilimleri Ana Bilim Dalı	1	7.14
İşletme Ana Bilim Dalı	1	7.14
Toplam	14	100

Çevresel davranış ile ilgili tez çalışmalarının anabilim dallarına göre dağılımı Tablo 6'da verilmiştir. Tablo 6 incelendiğinde tez çalışmalarının temel eğitim ana bilim dalı (%35.71), matematik ve fen bilimleri ana bilim dalı (%21.42), ilköğretim ana bilim dalı (%14.28, beden eğitimi ve spor ana bilim dalı (%14.28), çevre bilimleri ana bilim dalı (%7.14) ve işletme ana bilim dalı (%7.14) bünyesinde yürütüldüğü görülmektedir.

Tablo 7. Tez çalışmalarının danışman unvanına göre dağılımı

Unvanlar	f	%
Profesör Doktor	7	50
Doçent Doktor	5	35.7
Doktor öğretim üyesi	2	14.3
Toplam	14	100

187

Çevresel davranış konusunda yayımlanan tezler danışman unvanlarına göre dağılımı Tablo 7'de verilmiştir. Tablo 7 incelendiğinde danışmanların %50'sinin profesör doktor, %35.7'sinin doçent doktor ve %14.3'ünün ise doktor öğretim üyesi unvanına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Tez çalışmalarının kullanılan yöntemlere göre dağılımı

Yöntemler	f	%
Nicel	11	78.5
Nitel	0	0
Karma	3	21.5
Toplam	14	100

Çevresel davranış ile ilgili tez çalışmalarının kullanılan yöntemlere göre dağılımı Tablo 8'de verilmiştir. Tablo 8 incelendiğinde tez çalışmalarının %78.5'inde nicel yöntem, %0'ında nitel yöntem, %21.5'inde ise karma yöntem kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 9. Tez çalışmalarının veri toplama araçlarına göre dağılımı

Veri toplama araçları	f
Ölçek	11
Anket	4
Görüşme	2
Toplam	17

Çevresel davranış ile ilgili tezlerin veri toplama araçlarına göre dağılımı Tablo 9’da verilmiştir. Tablo 9 incelendiğinde tez çalışmalarında veri toplama aracı olarak ölçek (N=11), anket (N=4) ve görüşme (N=2) kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 10. Tez çalışmalarının veri analiz tekniklerine göre dağılımı

Analiz teknikleri	f
t-testi	11
Anova	8
Regresyon	4
İçerik analizi	2
Mann Whitney U testi	1
Kruskal-Wallis H testi	1
Korelasyon	1
Toplam	28

Çevresel davranış ile ilgili tez çalışmalarında kullanılan analiz tekniklerinin dağılımı Tablo 10’da verilmiştir. Tablo 10 incelendiğinde tezlerde t-testi (N=11), anova (N=8), regresyon (N=4), içerik analizi (N=2), mann whitney u testi (N=1), kruskal-wallis h testi (N=1) ve korelasyon (N=1) analiz teknikleri kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 11. Tez çalışmalarının örneklem gruplarına göre dağılımı

Örneklem grubu	f	%
Üniversite öğrencileri	6	42.85
Ortaokul öğrencileri	3	21.42
Ortaöğretim öğrencileri	1	7.14
Öğretmenler	1	7.14
Doğa Yürüyüşçüleri	1	7.14
Belediye Çalışanları	1	7.14
Mağaza müşterileri	1	7.14
Toplam	14	100

188

Çevresel davranış ile ilgili tez çalışmalarının örneklem gruplarına göre dağılımı Tablo 11’de verilmiştir. Tablo 11 incelendiğinde tez çalışmalarının örneklem gruplarını üniversite öğrencileri (%42.85), ortaokul öğrencileri (%21.42), ortaöğretim öğrencileri (%7.14), öğretmenler (7.14), doğa yürüyüşçüleri (%7.14), belediye çalışanları (%7.14) ve mağaza müşterileri (%7.14) oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 12. Tez çalışmalarının hazırlandığı dile göre dağılımı

Dil	f	%
Türkçe	13	92.85
İngilizce	1	7.15
Toplam	14	100

Çevresel davranış ile ilgili tez çalışmalarının hazırlandığı dile göre dağılımı Tablo 12’de verilmiştir. Tablo 12 incelendiğinde tez çalışmalarının büyük çoğunluğunun Türkçe (%92.85) olduğu, çok az kısmının ise İngilizce (%7.15) olduğu görülmektedir.

Tablo 13. Tez çalışmalarının konu alanlarına göre dağılımı

Konu alanları	f	%
Eğitim ve öğretim	10	71.42
Spor	2	14.28
Sosyoloji	1	7.14
İşletme	1	7.14
Toplam	14	100

Çevresel davranış ile ilgili tez çalışmalarının konu alanlarına göre dağılımı Tablo 13’te verilmiştir. Tablo 13 incelendiğinde tez çalışmalarının büyük çoğunluğunun eğitim ve öğretim (%71.42) alanında yapıldığı görülmektedir. Diğerlerinin ise spor (%14.28), sosyoloji (%7.14) ve işletme (%7.14) alanlarında tez çalışmalarının olduğu görülmektedir.

Tablo 14. Tez çalışmalarının en çok kullanılan anahtar kelimelere göre dağılımı

Anahtar Kelimeler	f	%
Çevresel davranış	9	36
Çevresel tutum	5	20
Çevre eğitimi	4	16
Çevre etiği	3	12
Çevre	2	8
Ekolojik ayakizi	2	8
Toplam	25	100

Çevresel davranış ile ilgili tez çalışmalarının anahtar kelimelere göre dağılımı Tablo 14’te verilmiştir. Tablo 14 incelendiğinde en çok kullanılan anahtar kelimelerin çevresel davranış (%36), çevresel tutum (%20) ve çevre eğitimi (%16) olduğu görülmektedir. Ayrıca tez çalışmalarında çevre etiği (%12), çevre (%8) ve ekolojik ayakizi (%8) anahtar kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 15. Tez çalışmalarının sayfa sayılarına göre dağılımı

Sayfa sayıları	f	%
61-80	3	21.42
81-100	1	7.14
101-120	6	42.85
121-140	2	14.28
141-160	1	7.14
161-200	1	7.14
Toplam	14	100

Çevresel davranış ile ilgili tez çalışmalarının sayfa sayılarına göre dağılımı Tablo 15'te verilmiştir. Tablo 15 incelendiğinde tez çalışmalarının büyük çoğunluğunun 101-120 (%42.85) sayfa aralığında olduğu görülmektedir. Diğer tez çalışmalarının 61-80 (%21.42), 121-140 (%14.28), 81-100 (%7.14), 141-160 (%7.14) ve 161-200 (%7.14) sayfa aralığında olduğu görülmektedir.

4.TARTIŞMA, YORUM ve SONUÇ

Bu çalışmada çevresel davranış üzerine hazırlanmış lisansüstü tezlerin türlerine, yazarların cinsiyetine, hazırlandıkları üniversitelere, hazırlandıkları yıllara, enstitülere, ana bilim dallarına, danışmanların unvanlarına, kullanılan yöntemlere, veri toplama araçlarına, veri analiz tekniklerine, örneklem gruplarına, dillere, konu alanlarına, anahtar kelimelere ve sayfa sayılarına göre incelenmesi amaçlanmıştır.

Çevresel davranış konusuyla ilgili yapılan tezlerin tamamı yüksek lisans türündedir. Çevresel davranış konusunda doktora tezinin yapılmamış olması dikkat çekici bir durumdur. Bu sonuç benzer araştırmaların (Arık,2019; Memişoğlu ve Akman, 2024; Öner ve Türkoğlu, 2020; Öney, 2022; Uygun ve Karabulut 2023; Tıraş ve Aydeniz, 2023) sonucu ile tutarlılık göstermektedir. Bu durumun sebebi üniversitelerde yüksek lisans programlarının doktora programlarından daha fazla olmasından kaynaklanabilir.

Çevresel davranış konusu üzerine yapılan lisansüstü çalışmalarda kadın araştırmacıların erkek araştırmacılardan daha fazla olduğu görülmüştür. Bu durumun sebebi kadın araştırmacıların çevre konularına erkek araştırmacılardan daha fazla ilgi duymalarından kaynaklanabilir. Araştırmanın bu sonucu (Karakoyun ve Uzun, 2022; Tıraş ve Aydeniz, 2023; Sönmez, 2017) çalışmalarının sonucuyla benzerlik göstermektedir.

Çevresel davranış ile ilgili tez çalışmalarının en çok Kastamonu Üniversitesi'nde ve Ege Üniversitesi'nde yapıldığı görülmüştür. Arık (2019) yaptığı çalışmada ise çevre eğitimi konularının en fazla Adnan Menderes Üniversitesi'nde çalışıldığı sonucuna ulaşmıştır. Sönmez (2017) ise çevre etiği konularının en çok Gazi Üniversitesi'nde çalışıldığı sonucuna ulaşmıştır. Yılmaz vd. (2015) yaptıkları çalışmada çevre eğitimi çalışmalarının en çok Gazi Üniversitesi'nde yapıldığı sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde (Çayır ve Uzun, 2016; Karakoyun ve Uzun, 2022; Özbey ve Şama, 2017) çevre eğitimi çalışmalarının en çok Gazi Üniversitesi'nde yapıldığını belirtmiştir.

Çalışmanın bir diğer sonucu da çevresel davranış üzerine yapılan tez çalışmalarının en fazla 2023, 2022, 2021 ve 2019 yıllarında yapıldığıdır. Bu durumun sebebi son yıllarda çevre sorunlarının giderek artmasına bağlı olarak çevre konularının önem kazanması olabilir. Diğer yandan öğretim programlarında çevre konularının daha fazla yer alması da bu durumu etkileyebilir. Literatürde benzer çalışmalar incelendiğinde Bahar ve Kiras (2017) ise çevre konularında yapılan çalışmaların 2005 yılından itibaren giderek arttığını belirtmektedir. Bazı çalışmalar ise araştırmaların en çok 2019 yılında yapıldığı sonucuna ulaşmıştır (Gültekin ve Buldur, 2022; Karakoyun ve Uzun, 2022; Uygun ve Karabulut, 2023). Demirci Aslan ve Hamzaoğlu (2023) ise çevre eğitimi çalışmalarının en fazla 2022 yılında gerçekleştirildiğini ifade etmektedir.

Çevresel davranış konusunda tez çalışmalarının en çok eğitim bilimleri enstitüsünde ve sosyal bilimler enstitüsünde yürütüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bu sonucu (Çayır ve Uzun, 2016; Karakoyun ve Uzun, 2022) araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Sönmez (2017) ise çevre etiği konusunda çalışmaların en çok eğitim bilimleri enstitüsünde yapılmasına karşın sosyal bilimler enstitüsünde hiç çalışma yapılmadığını vurgulamaktadır.

Uygun ve Karabulut (2023) ise çevre okuryazarlığı konusunda tez çalışmalarının en fazla fen bilimleri alanında yapıldığı sonucuna varmıştır.

Araştırma sonucunda tez çalışmalarının en çok temel eğitim ana bilim dalı, matematik ve fen bilimleri ana bilim dalında yürütüldüğü görülmüştür. Araştırmanın bu sonucu Karakoyun ve Uzun'un (2022) çalışma sonucuyla çelişmektedir. Çevre eğitimi ile ilgili lisansüstü çalışmalar en çok ilköğretim anabilim dalında yürütülmüştür (Karakoyun ve Uzun, 2022). Bir başka çalışmada da çevre etiği ile ilgili tez çalışmaları en çok ilköğretim anabilim dalında yer almaktadır (Sönmez, 2017).

Çevresel davranış ile ilgili tez çalışmalarını yürüten danışmanların unvanları en çok profesör doktor olduğu görülmüştür. Araştırmanın bu sonucu ile (Başgelen Akbaş, 2019, Karakoyun ve Uzun, 2022; Kurt, 2019) çalışmalarının sonuçları benzerlik göstermektedir.

Çalışmanın bir diğer sonucuna göre çevresel davranış konusunda yapılan tez çalışmalarında en fazla nicel yöntem kullanıldığı görülmüştür. Dikkat çeken bir sonuç ise nitel yöntemle hazırlanan tez bulunamamıştır. Araştırmanın bu sonucu (Uygun ve Karabulut, 2023; Özbey ve Şama, 2017) yaptığı çalışmaların sonucuyla örtüşmektedir. Benzer şekilde (Demirci Arslan ve Hamzaoğlu, 2023; İbret ve Yılmaz, 2019; Kahyaoğlu, 2016) çevre eğitimi alanında tez çalışmalarında en fazla nicel yöntem kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır. Buldur ve Keskin (2022) ise çevre eğitimi alanında yapılan tez çalışmalarında en fazla nitel yöntemin kullanıldığını ifade etmiştir.

Çalışmanın bir diğer sonucuna göre tez çalışmalarında veri toplama aracı olarak en çok ölçek kullanıldığı görülmüştür. Araştırmanın bu sonucu (Buldur ve Keskin, 2022; Demirci Arslan ve Hamzaoğlu, 2023; İbret ve Yılmaz, 2019; Kahyaoğlu, 2016; Karakoyun ve Uzun, 2022; Uygun ve Karabulut, 2023) yaptığı çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Çevresel davranış üzerine yayımlanmış tezlerin analizlerinde en çok kullanılan testler t-testi ve anova olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer çalışmalar incelendiğinde, Arık, (2019), Buldur ve Keskin, (2022), Karakoyun ve Uzun, (2022) araştırmalarda en çok t-testi kullanıldığını dile getirmişlerdir.

Araştırmanın bir diğer sonucu, çevresel davranış ile ilgili tezlerin örneklem grubu en çok üniversite öğrencilerinden oluştuğu görülmüştür. Araştırmanın bu sonucu Bahar ve Kiras, (2017) çalışmalarıyla benzerlik göstermektedir. İbret ve Yılmaz (2019) çalışmasının sonucuna göre örneklem grubunu en fazla ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Kahyaoğlu (2016), Karakoyun ve Uzun (2022) ise çalışmaların örneklem grubunun en fazla ilköğretim öğrencilerinden oluştuğunu ifade etmiştir.

Çevresel davranış üzerine yayımlanmış tez çalışmalarının büyük çoğunluğunun Türkçe olduğu, çok az kısmının ise İngilizce olduğu görülmüştür. Benzer şekilde Arık (2019), yaptığı çalışmada sürdürülebilir çevre eğitimi ile ilgili tezlerin tamamının Türkçe olduğunu ifade etmiştir.

Çevresel davranış ile ilgili tez çalışmalarının büyük çoğunluğunun eğitim ve öğretim alanında yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çevresel davranış ile ilgili tez çalışmalarında en çok kullanılan anahtar kelimelerin çevresel davranış, çevresel tutum ve çevre eğitimi olduğu görülmüştür. Araştırmanın bu sonucu Bahar ve Kiras'ın (2017) çalışma sonucuyla benzerlik göstermektedir. Çayır ve Uzun (2019), Karakoyun ve Uzun (2022) yaptığı araştırma sonucunda en çok kullanılan anahtar kelimenin çevre eğitimi olduğunu ifade etmiştir.

Çevresel davranış ile ilgili yayımlanan tez çalışmalarının büyük çoğunluğunun 100-120 sayfa aralığında olduğu görülmüştür. Tüm bu sonuçlardan hareketle şu önerilerde bulunulabilir;

- Çevresel davranışla ilgili tez sayısının oldukça düşük olduğu söylenebilir. Özellikle doktora türünde tez çalışmasının olmamasından dolayı konuyla ilgili daha fazla tez çalışmaları yapılabilir.
- Araştırmaya dahil edilen tez çalışmalarının büyük çoğunluğu Türkçe dilinde yazılmıştır. İngilizce dilinde daha fazla tez hazırlanabilir.
- Konuyla ilgili tezlerin sadece birkaç üniversitede yoğunlaştığı görülmektedir. Farklı üniversitelerde de çalışmalar yürütülebilir.
- Çalışmaların çoğunluğunun nicel çalışmalar olduğu görülmektedir. Araştırmacıların daha derinlemesine bilgi elde edebilmeleri için çevresel davranış ile ilgili nitel çalışmalara da ağırlık verebilirler.
- Çevresel davranış konusunda yapılan araştırmalarda veri toplama araçları, veri analiz yöntem ve teknikleri değiştirilebilir. Çevresel davranışla ilgili araştırmalarda kullanılan desenler çeşitlendirilebilir.
- Çevresel davranış ile ilgili tezlerin çoğunluğu Eğitim bilimleri alanında yapıldığı görülmektedir. Sosyal bilimler ve fen bilimleri alanında da çalışmalar yapılabilir.
- Örneklem grubunun çoğunluğu üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Yapılacak çalışmalarda örneklem grupları daha da çeşitlendirilebilir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu çalışmada, tüm araştırmacıların katkı oranı eşit durumdadır.

192

Çatışma Beyanı

Bu çalışmayı hazırlayan yazarlar arasında herhangi bir çatışma durumu bulunmamaktadır.

Etik Konular

Bu araştırma doküman analizi çerçevesinde gerçekleştirildiğinden dolayı etik kurul izni gerektirmemektedir. Araştırma, çevresel davranış konusunda Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nde erişilebilen tezlerin incelenmesine dayanmaktadır. Çalışmanın yürütülmesi sürecinde etik kurallara uyulmuştur.

KAYNAKÇA

Ağbuğa, F. (2016). *Çevre sorunlarına etik bir yaklaşım: Felsefi bir sorgulama*. Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Arık, S. (2019). Sürdürülebilir çevre eğitimi ile ilgili tezlerin eğilimleri: Bir sistematik inceleme. *I. Uluslararası Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Sempozyumu (UBEST-2019)(02-04 Mayıs 2019), İzmir*.

Arslan, M. D. ve Hamzaoğlu, E. (2023). 2020-2022 yılları arasında türkiye'de yayınlanan çevre eğitimi konulu tezlerin yönelimleri (Tendencies of environmental education

- theses published in Turkey between 2020-2023). *Journal Of Anatolian Cultural Research (Jancr)*, 7(2), 94-115.
- Atasoy, E. (2005). *İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir çalışma*. Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Bahar, M. ve Kiras, B. (2017). Türkiye’de yayımlanan çevre eğitimi konulu makale ve tezlerin genel analizi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(4), 1702-1720.
- Başgelen Akbaş, L. (2019). *Sürdürülebilir kalkınma konusunda yapılan eğitim araştırmalarına yönelik doküman analizi*. Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Buldur, A. ve Keskin, M. E. (2022). Okul öncesi eğitimde çevre eğitimi alanında yapılan çalışmaların içerik analizi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 73-86.
- Çayır, Ş. ve Uzun, B. (2016). Çevre eğitimi araştırmalarında kullanılan anahtar kelimelerin analizi. *V. Sakarya’da Eğitim Araştırmaları Kongresi*, 9.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. (3. Baskı). Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Eilam, E., & Trop, T. (2012). Environmental attitudes and environmental behavior-which is the horse and which is the cart? *Sustainability*, 4(9), 2210-2246.
- Erten, S. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarında çevre dostu davranışların araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28), 91-100.
- Erten, S., (2006). Çevre eğitimi ve çevre bilinci. *Çevre ve İnsan Dergisi* .
- İbret, B. Ü. ve Yılmaz, O. (2019). Sosyal bilgilerde çevre eğitimi: lisansüstü çalışmalara ait bir inceleme. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 9(2), 431-449.
- Kahyaoğlu, M. (2016). Türkiye’de doğa eğitimi üzerine yapılan çalışmalarının analizi: Bir meta sentez çalışması. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-14.
- Karakoyun, N. ve Uzun, N. (2022). 2011-2022 yılları arasında Çevre Eğitimi ile ilgili yayımlanan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 51-65. DOI: <https://doi.org/10.47479/ihead.1111586>
- Kaygısız, G. M., Benzer, E. ve Eren, C. D. (2019). Aktif öğrenmeye dayalı etkinliklerin okul öncesi öğretmen adaylarının çevre etiği farkındalığı, çevre davranışı ve çevre eğitimine ilişkin özyeterliklerine etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 50(50), 125-141.
- Keleş, R. ve Hamamcı, C. (2005). *Çevre politikası*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kılıç, M. (2022). *Yerel yönetim çalışanlarının çevresel davranış ve duyarlılıklarının değerlendirilmesi-İzmir ili örneği*. Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Kurt, A. (2019). *Türkiye’de kentleşme ve çevre sorunları alanında hazırlanmış kayıtlı lisansüstü tezlerin bibliyometrik incelemesi*. Yüksek lisans tezi, Aksaray Üniversitesi, Aksaray
- Memişoğlu, H. ve Akman, B. (2024). Türkiye’de sosyal bilgiler öğretiminde yaşanan sorunlara yönelik lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Social Sciences Studies Journal (Sssjournal)*, 8(97), 1541-1557.

- Öner, Ö. ve Türkoğlu, M. E. (2020). Eğitim denetimi alanındaki lisansüstü tezlerinin incelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(39), 1265-1285.
- Öney, H. (2022). *Çevre okuryazarlığı konusunda yapılmış olan nitel araştırma çalışmalarına yönelik betimsel bir araştırma*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Özbey, Ö. F. ve Şama, E. (2017). 2012-2016 arasındaki yıllarda çevre eğitimi kapsamında yayımlanan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 212-226.
- Sönmez, D. (2017). Eğitim ve öğretim alanındaki çevre etiği tez çalışmalarının incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 55-66.
- Süllü, M. E. ve Engin, S. G. (2024). Ortaöğretim öğrencilerinin algıladıkları sporcu kimliği düzeyi ile çevresel davranış arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 260-274.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Şüyün, B. (2010). *İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilinç ve algılamaları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Teksöz, G., Şahin, E. ve Ertepinar, H. (2010). Çevre okuryazarlığı, öğretmen adayları ve sürdürülebilir bir gelecek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 307-320.
- Tıraş, E. ve Aydeniz, N. (2023). Türkiye’de Manevi Danışmanlık Üzerine Hazırlanmış Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Socrates Journal Of Interdisciplinary Social Studies*, 9(31), 39-50.
- Türkmen, L. (2008). Ekolojik konu ve sorunlar. *Çevre eğitimi*, 153-178.
- Uygun, K. ve Karabulut, Ş. (2023). Çevre okuryazarlığı ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 6(1), 1-18.
- Ünalın, A. (2018). Öğretmenlerin çevreye yönelik davranış düzeylerinin belirlenmesi. Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, K., Sipahioğlu, Ş. ve Yılmaz, M. (2005). *Çevre bilimi ve eğitimi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- Yılmaz, Ş., Aydın, F. ve Bahar, M. (2015). 1992-2011 yılları arasında çevre eğitimi ile ilgili yayımlanan yüksek lisans ve doktora tezlerindeki genel yönelimlerin belirlenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(19), 383-413.

www.csb.gov.tr sitesinden alınmıştır.